

SAMENVATTING:Onze Referentie
DWH/LC-765/11

- Latijns-Amerika heeft zich de afgelopen decennia zowel politiek als economisch voorspoedig ontwikkeld. De geopolitieke en economische invloed van Brazilië als regionale en mondiale speler neemt snel toe.
- In de relatie met Latijns-Amerika zal de komende jaren veel aandacht uitgaan naar handel en economische diplomatie. Veel landen in Latijns-Amerika beschikken over voor het bedrijfsleven interessante groeifactoren.
- Nog meer dan voorheen zal ingezet worden op beïnvloeding van het EU-beleid om Nederlandse doelstellingen, met name op het terrein van handel en betere kansen voor het bedrijfsleven, te realiseren.
- Om optimaal gebruik te maken van groeiemarkten wordt een ambassade in Panama geopend en het postennet in Brazilië versterkt. In Colombia wordt de bestaande relatie op het gebied van ontwikkelingssamenwerking omgevormd naar een transitieprogramma met versterking van de economische relaties.
- De bilaterale ontwikkelingssamenwerking met Bolivia, Nicaragua en Guatemala wordt uitgefaseerd. Het OS-bedrijfsleveninstrumentarium blijft beschikbaar.
- Grensoverschrijdende criminaliteit, hoofdzakelijk veroorzaakt door georganiseerde drugshandel, leidt tot oprukkende onveiligheid. Dit heeft een destabiliserend effect op delen van Latijns-Amerika. Mede vanwege de ligging van het Koninkrijk wordt grensoverschrijdende criminaliteit bestreden en de veiligheid bevorderd.
- Een nieuw Midden-Amerika Programma wordt opgezet, gebaseerd op de pijlers veiligheid & stabiliteit en mensenrechten & democratie. Het programma kent een regionale aanpak en draagt bij aan de bestrijding van onveiligheid, criminaliteit en destabilisering van de Midden-Amerikaanse regio.
- De groeiende rol van Latijns-Amerika als collectief in multilaterale fora biedt kansen voor samenwerking om de geopolitieke veiligheid te vergroten, bijvoorbeeld bij het tegengaan van de verspreiding van kernwapens.

1. INLEIDING

Deze brief gaat in op ontwikkelingen, kansen en risico's in Latijns-Amerika¹. Bij de vormgeving van dit beleid zijn drie kernwoorden leidend: welvaart, veiligheid en vrijheid. De doelstellingen zijn het versterken van de economische positie van alle landen van het Koninkrijk, het bevorderen van stabiliteit en veiligheid en het bevorderen van de internationale rechtsorde. Per aandachtsgebied zijn deze doelstellingen hieronder nader uitgewerkt. In dit verband zijn ook van belang de

¹ De Tweede Kamer is separaat geïnformeerd over het beleid met betrekking tot het Caribisch gebied (26 augustus 2011, TK 29653 nr. 11), Cuba (17 augustus 2011, TK 32500-V nr. 208) en Suriname (26 augustus 2011, TK 20361 nr. 147). Met de term Latijns-Amerika worden in deze beleidsbrief de Spaans- en Portugeestalige landen van Zuid- en Midden-Amerika bedoeld. (Zuid-Amerika: Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Colombia, Ecuador, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela; Midden-Amerika: Belize, Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Mexico, Nicaragua, Panama)

beleidsvoornemens zoals die zijn verwoord in de Cariben-notitie van 26 augustus 2011 (TK 29653/11). Intensivering van het beleid vindt zijn weerslag in de opening van een ambassade in Panama, de versterking van het postennet in Brazilië, de opzet van een Midden-Amerika Programma en het nog meer dan voorheen inzetten op beïnvloeding van het door de EU gevoerde beleid ten aanzien van Latijns-Amerika.

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

2. LATIJNS-AMERIKA IN VOGELVLUCHT

“Van probleem-continent naar oplossingen-continent.” Zo kenschetste ex-president Samper van Colombia tijdens zijn recente bezoek aan Nederland de ontwikkelingen in Latijns-Amerika. In de jaren 70 en 80 van de vorige eeuw werd het beeld van Latijns-Amerika bepaald door dictatoriale regimes, schendingen van de mensenrechten, gewelddadige (contra)revoluties, hyperinflatie, enclave-economieën en schulden crises. Vanaf de jaren 90 kwam de kentering. Er werd voortgang geboekt op het gebied van democratie en mensenrechten. Wel bleven er zorgen: de tegenvallende economische effecten van het neo-liberale beleid, maar ook de armoede en ongelijkheid bleven groot. De afgelopen vijf tot tien jaar is ook op die gebieden veel veranderd: het beleid is aangepast, de economische groei is toegenomen en de armoede is effectief aangepakt zonder de macro-economische stabiliteit in gevaar te brengen.

Kansen, risico's en bedreigingen

Door de geografische aanwezigheid, de gedeelde historie, taal en cultuur, door verwantschap en migratie en door eeuwenlange handel en investeringen over en weer zijn er hechte banden tussen de EU(-lidstaten) en Latijns-Amerika. Zo zijn de Caribische gebiedsdelen van het Koninkrijk zowel economisch als sociaal-cultureel historisch met de regio verweven. Door deze verwevenheid is er sprake van gemeenschappelijke waarden en normen op velerlei gebied.

Het continent biedt zowel qua bevolkingsomvang (600 miljoen) als demografische opbouw (60 procent jonger dan 30 jaar) grote kansen voor het bedrijfsleven. Latijns-Amerika kent nu drie G-20 landen (Brazilië, Mexico en Argentinië) en twee OESO²-landen (Mexico en Chili). Colombia heeft het OESO-lidmaatschap aangevraagd. De geopolitieke en economische invloed van Brazilië neemt snel toe. De economische vooruitzichten van de regio als geheel zijn positief. Vooral Panama, Colombia, Peru en Chili groeien hard, maar ook Mexico heeft een groot potentieel. Hoewel de sociale structuur van Latijns-Amerikaanse maatschappijen nog steeds gekenmerkt wordt door grote inkomensverschillen, ontstaat in steeds meer landen een sterk groeiende middenklasse.

Hoe het Koninkrijk met bovenstaande kansen omgaat is nader uitgewerkt in hoofdstuk 3.

Tegenover de positieve ontwikkelingen tekent zich een toenemende onveiligheid af, met name (maar niet uitsluitend) in Midden-Amerika. Daarnaast worden in sommige landen tendensen gesignaleerd die de democratie onder druk zetten. Het

² Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling

gaat daarbij om bijvoorbeeld beperking van de persvrijheid en ondermijning van de onafhankelijkheid van de rechtspraak.

Directie Westelijk Halfrond

Er bestaat binnen het continent een tendens om zich af te zetten tegen de rol van de VS. Dit wordt het duidelijkst uitgedragen door Venezuela, het ALBA-initiatief is hier een voorbeeld van. Venezuela bevordert sterk organisaties van Latijns-Amerikaanse landen waarvan de VS (en Canada) geen deel uitmaken, zoals de Union de America del Sur (UNASUR) en de Comunidad de Estados Latinoamericanos y del Caribe (CELAC).

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Nederland en zelfs de EU zijn niet langer vanzelfsprekende partners voor Latijns-Amerika. Landen als China en India winnen aan invloed. Daar staat tegenover dat een aantal landen in de regio te grote afhankelijkheid van deze nieuwe grote spelers wil voorkomen door meer te gaan samenwerken met de EU.

Afbouw bilaterale ontwikkelingssamenwerking

Met de reorganisatie van ontwikkelingssamenwerking wordt het aantal partnerlanden kleiner. Zoals in de Focusbrief ontwikkelingssamenwerking van 18 maart 2011 (TK 32605-2) is aangegeven, hebben Bolivia, Guatemala en Nicaragua niet langer de status van partnerland. In Colombia wordt de OS-relatie omgevormd naar een transitieprogramma met versterking van de economische relaties. Uitfasering van de hulp in deze landen gebeurt zorgvuldig. Uitgangspunten hierbij zijn het voorkomen van kapitaalvernietiging, afstemming met andere donoren en het behoud van netwerken. In een separate brief zal de Tweede Kamer een appreciatie toegaan over de exit-strategieën in alle partnerlanden waarmee Nederland de samenwerking beëindigt. In het kader van een zorgvuldige afbouw van de bestaande programma's in Bolivia, Guatemala, Nicaragua en Colombia is voor de periode 2012 – 2015 een bedrag van € 112 miljoen gereserveerd (exclusief € 5 miljoen transitiefondsen Colombia). Ongeveer de helft hiervan is bestemd voor Bolivia. Het resterende bedrag zal ongeveer gelijk verdeeld worden over de overige drie landen. Daarnaast stelt de regering € 15 miljoen beschikbaar voor een nieuw regionaal OS-programma voor Midden-Amerika (zie kader Midden-Amerika Programma).

Hervorming postennet

Mede als gevolg van de afbouw van de OS-programma's en de algemene bezuinigingen zal de presentie in de regio worden aangepast. Zoals in de brief Modernisering Nederlandse diplomatie van 8 april 2011 (TK 32734-1) is aangegeven zullen de ambassades in Montevideo, Quito, Guatemala, Managua en La Paz worden gesloten. Diplomatieke vertegenwoordiging krijgt in deze landen vorm via consulaten en regionale steunpunten. Ambassade Buenos Aires krijgt een regionale functie voor de 'Southern Cone' van Latijns –Amerika, en zal Uruguay en Paraguay in het ressort krijgen. De Ambassade in Lima krijgt een regionale functie voor de Andeslanden Peru, Bolivia en Ecuador en zal deze drie landen in het ressort hebben. Voor Midden-Amerika zal ambassade San José deze regionale functie vervullen. Tegelijkertijd wordt de presentie versterkt in landen waar aanzienlijke commerciële en buitenlandse politieke kansen liggen (Brazilië en Panama). Het gevolg hiervan is dat het karakter van de diverse ambassades in

Latijns-Amerika uiteen zal lopen. Hiermee blijft het Koninkrijk goed vertegenwoordigd in de regio.³

Directie Westelijk Halfrond

Samenwerking met de Europese Unie (EU)

De relatie EU – Latijns-Amerika en Caraïben (LAC) krijgt vorm op drie niveaus: continentaal, regionaal en nationaal.

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Op continentaal niveau bestaat sinds 1999 het EU-LAC Strategisch Partnerschap, dat de basis vormt voor politieke, economische, culturele en wetenschappelijke samenwerking. In juni 2012 vindt de tweejaarlijkse EU-LAC top in Santiago de Chile plaats. Lidstaten zijn over het algemeen bij deze Toppen vertegenwoordigd op het niveau van regeringsleider of minister. In september 2010 heeft de Europese Raad besloten de Toppen met strategische partners en regio's beter te gaan voorbereiden. Dat geldt ook voor de EU-LAC Top. De regering wil de strategische belangen van de EU in Latijns-Amerika beter identificeren (o.m. vrijhandel, investeringen, gelijk speelveld, klimaat, strijd tegen drugs, samenwerking EU-LAC in VN kader) en ook onderwerpen die meer gevoelig liggen, openlijk bespreekbaar te maken (bijvoorbeeld terug- en overname gedetineerden en probleemgroepen, migratie in bredere zin, rechten van de inheemse bevolking, ecologie, protectionistische tendensen in Latijns-Amerika).

De relatie EU-Latijns-Amerika is nu nog vooral gebaseerd op samenwerking in deelsectoren (handel, milieu, onderwijs). De politieke dimensie in de vorm van politieke dialogen is nog beperkt. Terwijl de EU met haar directe burens een uitgebreid stelsel van contractuele betrekkingen heeft, geldt dat nog niet voor Latijns-Amerika. Er bestaan momenteel alleen Associatieakkoorden (inclusief vrijhandelsafspraken) met Chili en Mexico. De EU is echter druk doende dit netwerk aan verdragen uit te breiden zodat de samenwerking dieper en alomvattend kan worden. In 2010 kwam een associatieakkoord met Centraal-Amerika tot stand evenals een vrijhandelsakkoord met Colombia en Peru. Daarnaast wordt onderhandeld over een associatieakkoord en een vrijhandelsakkoord met Mercosur⁴. Nederland pleit voor het aanmerken van mensenrechtenclausules en non-proliferatieclausules in verdragen met partners in Latijns-Amerika als 'essentieel', waardoor de EU het desbetreffende verdrag in het uiterste geval eenzijdig kan opschorten in geval van niet-naleving. Voor wat betreft de modaliteiten kan daarbij sprake zijn van maatwerk, afhankelijk van de relatie met het land in kwestie.

Latijns-Amerika in multilateraal verband

De groeiende rol van Latijns-Amerika toont zich ook in multilateraal verband. De interne integratie verloopt weliswaar moeizaam, maar naar buiten opereren de landen regelmatig als een collectief. Zowel in de betrekkingen met de EU als in de mechanismen van de Verenigde Naties (VN), treden zij steeds eensgezinder op. Met 17% van de leden van de VN is de Groep van Latijns-Amerikaanse en Caribische landen (GRULAC) een factor waarmee rekening moet worden gehouden (ter vergelijking: de EU vertegenwoordigt 15% van de VN-leden). De GRULAC is

³ Het Koninkrijk beschikt, na hervorming van het postennet, in de LAC-regio over ambassades in Buenos Aires, Brasilia, Santiago de Chile, Bogota, Havana, Santo Domingo, Lima, Mexico City, Panama, Paramaribo, Port of Spain en Caracas; Consulaten-Generaal in Sao Paulo en Rio de Janeiro; NBSO's in Recife en Porto Alegre.

⁴ Douane-unie tussen Brazilië, Argentinië, Uruguay, Paraguay. Venezuela is in 2006 toegetreden tot Mercosur. De integratie van dit land in de douane-unie is momenteel gaande.

vaak een partner in de Mensenrechtenraad en waar mogelijk worden resoluties en verklaringen samen geïnitieerd.

Brazilië ambieert het permanent lidmaatschap van de VN Veiligheidsraad en is een belangrijke speler op onderwerpen als non-proliferatie en klimaatverandering. Ook de wens tot hervorming van de VN die in Latijns-Amerika breed leeft, kan voor Nederland aanknopingspunten bieden tot samenwerking.

De OAS⁵ is de belangrijkste regionale organisatie op het Westelijk Halfrond en van bijzonder belang voor de Caribische delen van het Koninkrijk. De OAS speelt een belangrijke controlerende en normstellende rol op het gebied van mensenrechten en democratisering. De verkiezingswaarnemingsmissies van de organisatie zijn een effectief instrument in het bevorderen van open en eerlijke verkiezingen in de regio. Ook richt de OAS zich op capaciteitsopbouw van democratische instituties in lidstaten.

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

3. WERKEN AAN ECONOMISCHE GROEI EN WELVAART

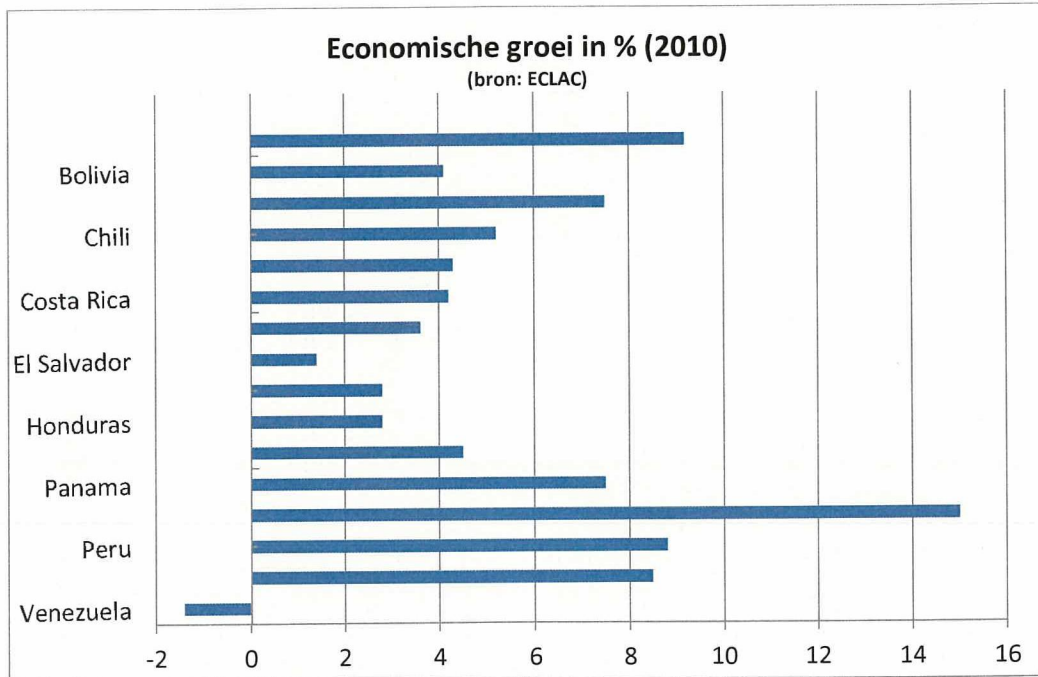
Latijns-Amerika en de wereldeconomie

Veel landen in Latijns-Amerika zijn stabiele vrije markteconomieën en vertonen structurele groei. De eerste golf van de financieel-economische crisis heeft de landen in Latijns-Amerika minder hard getroffen dan veel gevestigde economieën in Europa, Noord-Amerika en Azië. Alle landen in Latijns-Amerika behoren tot de midden-inkomenslanden, hoewel sommige duidelijk nog aan de onderkant daarvan verkeren.

Het aandeel van Latijns-Amerika in de wereldeconomie en de internationale handel groeit gestaag. Alle landen behalve Venezuela kenden het afgelopen jaar een positieve economische groei (gemiddeld 6%), terwijl voor 2011 een groei wordt voorzien van circa 4,2%. Het Zuid-Amerikaanse continent kent overigens een meer robuuste groei dan de Midden-Amerikaanse staten. De *remittances* (geld dat migranten vanuit Europa en de VS naar hun land van herkomst sturen) zijn na een dip als gevolg van de financiële crisis weer groeiend en blijven van groot belang voor de regio. De particuliere consumptie en private investeringen vervangen meer en meer de publieke investeringen als motor van de economische groei (opkomst van een middenklasse). De "multilatinas" (Latijns-Amerikaanse multinationals), bijvoorbeeld Petrobras, zijn uitgegroeid tot grootste investeerders in de regio.

De rol van China in de regio is de afgelopen jaren aanzienlijk gegroeid, zowel op het gebied van export als import. Op korte termijn zal China naar verwachting de tweede handelspartner zijn, in plaats van de EU. Hoewel de Chinese investeringen worden verwelkomd, wordt in de regio tegelijkertijd kritisch gekeken naar het effect hiervan op de lokale werkgelegenheid.

⁵ Organisatie van Amerikaanse Staten

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
WH/LC-765/11

Bron: ECLAC: Economic survey of Latin America and the Caribbean 2010/2011

Risico's en uitdagingen op economisch gebied zijn:

- Nog steeds grote inkomensongelijkheid: 33% van de bevolking leeft onder de armoedegrens;
- Export die gedomineerd wordt door de uitvoer van grondstoffen;
- Te kort schietende fiscale regelgeving;
- Corruptie: op de jaarlijkse lijst van Transparency International scoort een aantal landen in de regio, met name in Midden-Amerika, erg slecht;
- Lage arbeidsproductiviteit;
- Beperkte omvang van de investeringen;
- In verhouding tot andere regio's grote digitale kloof (toegang tot ict voor de bevolking);
- Toenemende onveiligheid en grensoverschrijdende (drugs)criminaliteit in sommige landen;
- Grote klimatologische kwetsbaarheid: in 2010 werd het continent getroffen door 98 extreme klimatologische gebeurtenissen, wat een schade van US\$ 50 miljard met zich meebracht.

Economische belangen in Latijns-Amerika

Nederland bevindt zich voor veel Latijns-Amerikaanse landen in de top drie van exportbestemmingen wereldwijd. In 2010 bedroeg de totale Nederlandse import uit Latijns-Amerika € 12,7 miljard⁶. De totale Nederlandse export naar Latijns-Amerika bedroeg in 2010 € 6,4 miljard⁷. Deze bestaat voornamelijk uit machines, chemische en farmaceutische producten. Daarnaast is Nederland een grote investeerder in de regio. Zo is Nederland in Brazilië een van de drie grootste buitenlandse investeerders. In absolute cijfers bedroegen de buitenlandse investeringen in Latijns Amerika (2010) US\$ 91 miljard. De belangrijkste

⁶ Bron: CBS (doorvoer maakt geen deel uit van de invoer)

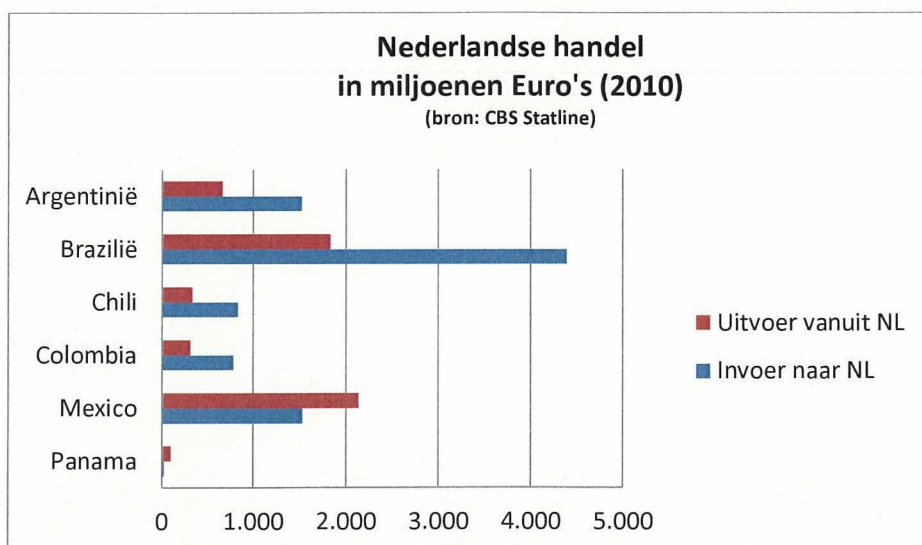
⁷ Bron: CBS (doorvoer maakt geen deel uit van de uitvoer)

investeerder in de regio is de VS (17%). Nederland (13%) staat op de tweede plaats, gevolgd door China (9%) en Canada, Spanje en het Verenigd Koninkrijk (ieder 5 %).⁸

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Er zijn interessante groeisectoren in de regio voor het Nederlands bedrijfsleven. Voorbeelden zijn de maritieme infrastructuur en watermanagement. Op deze gebieden zijn de behoeften groot, of het nu gaat om het Panama-kanaal, grote havens of rivierbeheer. Verder liggen er grote kansen in de sectoren landbouw, olie & gas, chemie en logistieke ketens. Dit zijn sectoren waarin Nederlandse ondernemers veel expertise hebben opgebouwd. De economische ontwikkelingen in Latijns-Amerika – vooral die in Brazilië – bieden ook kansen voor de op toerisme geënte Caribische landen binnen het Koninkrijk.

Grondstoffenzekerheid, energie, milieu

Latijns-Amerika is een belangrijke exporteur van ruwe grondstoffen. Nederland is niet actief betrokken bij de winning van deze grondstoffen (behalve op het gebied van energie), maar wel is de Nederlandse industrie en samenleving mede afhankelijk ervan.

De zekerstelling en verwerving van grondstoffen is in de meeste landen vooral de verantwoordelijkheid van het private bedrijfsleven. Omdat bij de exploitatie van grondstoffen bijna altijd overheden zijn betrokken, ondersteunt de Nederlandse overheid het Nederlandse bedrijfsleven bij het leggen en onderhouden van contacten (markttoegang, *troubleshooting*) en het bevorderen van een gelijk speelveld.

Bij de in de Grondstoffennotitie (d.d. 15 juli 2011) genoemde inzet van Nederland naar een *biobased economy* is Latijns-Amerika een belangrijke producent van niet-petroleum gebaseerde grondstoffen, waar Nederland in de toekomst nog beter van kan profiteren. Nederland bevordert Latijns-Amerikaanse investeringen in Nederland voor de verwerking van groene brandstoffen (haven Rotterdam) en stimuleert samenwerking tussen universiteiten en bedrijfsleven in het verwerken

⁸ Cijfers afkomstig van ECLAC

van groene grondstoffen tot bioplastics, 'groene' ethyleen, bio-kerosine voor de luchtvaart etc. In het topsectorenbeleid wordt samenwerking gestimuleerd met de topsectoren energie, chemie en food.

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Latijns-Amerika heeft de grootste biodiversiteit ter wereld. Het gebied beschikt over de grootste zoetwatervoorraad en is van groot belang voor het mondiale milieu en klimaat (Amazone regenwoud). De toenemende economische groei leidt tot een toenemende druk op land en natuurlijke hulpbronnen, onder andere door infrastructuur, het vergroten van areaal voor agrarische grondstoffen zoals voor voedsel en biobrandstoffen, en mijnbouw. Ontbossing draagt bij aan klimaatverandering, waardoor de watervoorziening voor landbouw en grote steden in gevaar komt. De meest kwetsbare bevolkingsgroepen worden hierdoor geraakt. Dit kan leiden tot sociale conflicten. Milieu-, water- en klimaataspecten zijn daarmee een integraal onderdeel van het Nederlands buitenlands beleid. Nederland blijft op milieuterrein een actieve speler in Latijns-Amerika. Financiële ondersteuning vindt met name plaats via multilaterale kanalen, zoals Global Environment Facility, Climate Investment Funds en Forest Carbon Partnership Facility. Daarnaast wordt samen met Duitsland regionaal ingezet op de versterking van de Amazon Cooperation Treaty Organisation (ACTO), waarbij onder andere een gecoördineerde positiebepaling wordt bevorderd tussen Brazilië en de andere zeven Amazonelanden⁹ voor internationale fora als Rio+20 en de klimaatonderhandelingen. Met de Cartagena Dialoog (een samenwerkingsverband van landen op het gebied van klimaat, waar Colombia en Nederland mede grondlegger van zijn) speelt Nederland een belangrijke brugfunctie tussen Latijns-Amerika en de EU. De samenwerking op klimaatgebied biedt openingen voor de inzet van Nederlandse expertise op het gebied van milieutechnologie. Daarnaast neemt de behoefte aan milieutechnologie (bijvoorbeeld afval- en afvalwaterbehandeling) toe als gevolg van de groeiende verstedelijking en de welvaartsstijging.

Landbouw en voedselzekerheid

Net als Nederland is Latijns-Amerika een grote producent en exporteur van landbouwgoederen. Belangrijke producten zijn soja, rundvlees, pluimveevlees, varkensvlees, fruit, koffie, hout(producten) en suiker. Soja en suiker kunnen en worden ook steeds meer als grondstof voor biobrandstof gebruikt. Met het in potentie grootste landbouwareaal in de wereld, een bijna ideaal klimaat en de grootste zoetwatervoorraad ter wereld is Latijns-Amerika een aanzienlijke partner in het zekerstellen van de voedselvoorziening van een groeiende wereldbevolking. Met een braakliggend of extensief in gebruik zijnde areaal van ca. 100 miljoen ha alleen al in Brazilië zijn de kansen voor de Nederlandse agrosector groot. Niet alleen in de vorm en omvang van landbouwproducten, maar ook op terreinen als het bevorderen van duurzame productie of biotechnologie en de toepassing daarvan in de landbouw. Verder heeft Nederland veel kennis op terreinen als voedselveiligheid, ketenmanagement en agrologistiek, waarbij goede mogelijkheden liggen voor de samenwerking met kennisinstituten. Nederland biedt bovendien hoogwaardig uitgangsmateriaal in zowel de dierlijke als plantaardige sector, waarmee de landbouwproductie op een nog hoger niveau kan worden gebracht. De groeiende intensieve samenwerking tussen de landbouwwetenschappelijke instituten van Nederland en Latijns-Amerika zal daaraan bijdragen.

⁹ ACTO: Brazilië, Bolivia, Colombia, Ecuador, Guyana, Peru, Suriname en Venezuela.

Het Koninkrijk als toegangspoort tot Europa

De economische groei van Latijns-Amerika biedt het Koninkrijk mogelijkheden tot verdere uitbouw van zijn positie als toegangspoort tot Europa. Door hun geografische ligging zijn de Caribische delen van het Koninkrijk bij uitstek geschikt als tussenverbinding (hub) tussen Europa en Noord- en Latijns-Amerika (bijvoorbeeld bij de overslag van goederen).

De exporten van veel Latijns-Amerikaanse landen gaan in belangrijke mate via Rotterdam (soms wel 50-70% van de export). Nederlandse ondernemingen investeren veel in havens in de regio. Door de toename van het luchtvaartverkeer in Latijns-Amerika doen zich voor Nederlandse bedrijven uit de luchtvaartsector aantrekkelijke investeringsmogelijkheden voor met een grote spin-off voor dienstverleners, toeleveranciers en efficiënter personen- en goederenvervoer. Bovendien trekt Nederland met een NFIA¹⁰-kantoor in São Paulo Braziliaanse bedrijven aan om zich te vestigen en te investeren in Nederland waarbij ook nieuwe hoogwaardige werkgelegenheid wordt geschapen.

Handelsrelaties van de EU met Latijns-Amerika

De EU is voor de regio een belangrijke handelspartner. De EU is druk doende de contractuele relaties met de Latijns-Amerikaanse landen uit te breiden, zodat een netwerk van akkoorden tot stand komt dat ook op het terrein van de handelsrelaties leidt tot diepgaande afspraken. Op dit moment bestaan vrijhandelsafspraken met **Mexico en Chili** (in het kader van associatieakkoorden).

In 2010 heeft de EU een vrijhandelsakkoord met **Colombia en Peru** en een associatieakkoord inclusief vrijhandelsafspraken met **Midden-Amerika** uit onderhandeld. Beide verdragen moeten nog formeel worden ondertekend en vervolgens geratificeerd.

Het vrijhandelsakkoord met Colombia/Peru draagt bij aan wederzijdse marktopening en een stabilisering van de handelsrelatie.¹¹ Het zal de economieën van Colombia en Peru naar verwachting jaarlijks met bijna 1% doen groeien en leiden tot substantiële tariefbesparingen voor de Europese exportsector. Voor Nederlandse bedrijven biedt het akkoord nieuwe kansen, bijvoorbeeld in de telecommunicatiesector en de zakelijke dienstverlening. Daarbij is er aandacht voor duurzame ontwikkeling (waaronder internationale afspraken over arbeidsrechten en milieu) en is het verdrag gebaseerd op respect voor de democratische principes, fundamentele mensenrechten en rechtsstatelijkheid.

Het associatieakkoord tussen de EU en Midden-Amerika is breder in opzet en bevat zowel politieke en samenwerkingsafspraken als een vrijhandelsakkoord. Het akkoord biedt de EU de mogelijkheid de dialoog met de regio te verdiepen en de aanwezigheid in de regio, als partner en investeerder, te versterken. Het akkoord zet sterk in op de bevordering van regionale integratie en werkt daarom toe naar een enkel douanetarief in een periode van twee jaar. Dit akkoord zal de EU jaarlijks € 87 miljoen aan tarifaire heffingen besparen. Aan de Midden-Amerikaanse zijde draagt het verdrag naar verwachting bij aan een jaarlijkse groei van het nationaal inkomen, variërend tussen de 0,5% (Nicaragua) en 3,5% (Costa Rica).

¹⁰ NFIA = Netherlands Foreign Investment Agency

¹¹ Zie hierover ook de brief aan de Tweede Kamer van de Staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie van 30 mei jl., kamerstukken 21 501-02 nr. 1066.

Daarnaast wordt onderhandeld over een associatieakkoord en een vrijhandelsakkoord met **Mercosur**. Het onderhandelingsproces met de Mercosur-landen lag sinds 2004 stil, maar is in mei 2010 hervat. Nederland heeft grote belangen bij de totstandkoming van dit akkoord, gelet op de kansen en bedreigingen voor het Nederlands bedrijfsleven in met name Argentinië en Brazilië.

Naast bestaande wederkerige vrijhandelsafspraken tussen de EU en de hierboven genoemde landen, kunnen alle landen in Latijns-Amerika gebruik maken van het Algemeen Preferentieel Stelsel (APS) van de EU. Dat geeft alle ontwikkelingslanden preferentiële toegang tot de Europese markt. Het APS, bestaande uit drie regelingen met uiteenlopende tarifaire handelsvoordelen, vervalt uiterlijk 31 december 2013. Daarna zal een herzien APS in werking treden. De Europese Commissie heeft voorgesteld om de effectiviteit van het instrument en het comparatieve voordeel van de preferenties voor de armste ontwikkelingslanden te vergroten door de conditionaliteiten aan te scherpen (waar van toepassing) en het aantal begunstigden te beperken tot de landen die het minst concurrerend zijn binnen de mondiale economie. Door het verkleinen van het aantal begunstigden worden de voordelen van het APS relatief waardevoller voor de armere landen die toegang tot het APS behouden. Dat zal naar verwachting ook betekenen dat enkele rijkere landen en de landen in Latijns-Amerika waar een vrijhandelsakkoord wordt toegepast na 2013 niet langer van het APS gebruik kunnen maken.

Ontwikkelingssamenwerkingsbeleid van de EU

De EU is voor de regio een heel belangrijke donor. In de periode 2007 – 2013 heeft de EU ongeveer € 3 miljard beschikbaar voor ontwikkelingsprojecten. Daarnaast is ook de Europese Investeringsbank actief in de regio. De hulprelatie EU-Latijns-Amerika zal de komende jaren veranderen. Gelet op de dynamiek van opkomende landen in Latijns-Amerika moet de EU zich de vraag stellen of een 'klassieke' ontwikkelingsrelatie met middeninkomenslanden nog gewenst is. Nederland stelt zich op het standpunt dat EU-ontwikkelingshulp (inclusief sectorale en algemene begrotingssteun) niet meer aan de orde moet zijn bij een bepaald welvaartsniveau of een behoorlijk nationaal potentieel om zelf armoede te bestrijden. Deze landen kennen inmiddels een hoge mate van integratie in de wereldeconomie. De EU behoort in deze groep landen geen verantwoordelijkheid te nemen voor armoedebestrijding.

Met de opkomende ontwikkelingslanden in Zuid- en Midden-Amerika zou de EU beter een (financieel beperkter) modern samenwerkingsprogramma kunnen opzetten, gericht op het bevorderen van economische samenwerking, uitwisseling van kenniswerkers en onderzoekers, beurzen, klimaat- en adaptatievraagstukken, handelsbevordering evenals samenwerking gericht op het bevorderen van mensenrechten. Met deze groep landen moet de EU de komende periode nieuwe vormen van samenwerking zoeken op basis van gezamenlijke belangen. Afbouw van de ontwikkelingsrelatie met opkomende middeninkomenslanden kan binnen een per definitie beperkte omvang van de EU-begroting voor extern beleid ook middelen vrijspelen voor een intensievere aanpak van belangrijke grensoverschrijdende problemen als instabiliteit, vrede & veiligheid, illegale migratie, georganiseerde criminaliteit, energie, klimaatbeleid (zowel adaptatie als mitigatie) en dergelijke. Hierbij moet ook actief worden aangesloten bij kansen voor Europese ondernemingen en kennisinstellingen die op thema's als energie en klimaat expertise hebben.

De relatie met deze opkomende landen zou vormgegeven kunnen worden via een nieuw instrument, bijvoorbeeld 'Instrument for Global Partnerships'. Middelen uit dit instrument hoeven ook lang niet uitsluitend ODA-schenken te zijn die aan OESO/DAC definities voldoen. Ook mogelijkheden van cofinanciering (deelbijdrage van de EU en deelbijdrage partnerland) zouden actief moeten worden onderzocht (bijvoorbeeld mede in relatie tot de financiering van internationaal klimaatbeleid). Er dient - zeker voor de hulp aan middeninkomenslanden - in de financiering ook meer te worden gekeken naar een mix van leningen en schenkingen (onder meer in technische assistentie) voor project en programma specifieke doeleinden. 'Blending' moet wel aan specifieke voorwaarden voldoen (geen optuigen van nieuwe instituties, geen committeringen buiten de EU-begroting om, geen committeringen zonder identificatie van eindbegunstigde).

Beleidsactiepunten (bilateraal):

- Openen post in Panama en versterken postennet Brazilië (zie ook toelichting in annex).
- Versterkte inzet van alle posten op het gebied van handelsbevordering en economische diplomatie; aansluiting bij de negen topsectoren waar vanuit het perspectief van Nederland en de Caribische landen van het Koninkrijk belangrijke handelsmogelijkheden liggen. Per regio of land worden actief kansen in kaart gebracht. De focus komt vooral te liggen op landen met economisch potentieel. In dat kader is een toelichting in de annex opgenomen voor Brazilië, Panama en Colombia alsook een nadere uitwerking van economische diplomatie en het instrumentarium daarbij.
- Uitbreiden IBO's¹² en MoU's¹³ om kansen voor het bedrijfsleven te vergroten. Met alle Latijns-Amerikaanse landen (behalve Brazilië, Bolivia, Colombia en Venezuela) heeft het Koninkrijk momenteel een IBO. Ook zijn met een aantal landen MoU's afgesloten. Voorbeeld hiervan zijn de MoU's met Brazilië op het gebied van biobrandstoffen en van hoger beroepsonderwijs. Met Brazilië wordt momenteel ook gewerkt aan MoU's op het gebied van havens, transport & logistiek, luchtvaart, defensie en wetenschap & innovatie.

Beleidsactiepunten (EU):

- Actieve inzet in de Brusselse besluitvormingsfora met het doel het EU-beleid en de wijze waarop EU-fondsen worden besteed te beïnvloeden en voor Nederland relevante onderwerpen te agenderen. In de komende jaren zal worden bevorderd dat de EU meer inzet op handel en minder op ontwikkelingssamenwerking.
- Meer dan voorheen inzetten op contacten met Spanje en Portugal. Deze landen spelen – gezien de langdurige historische relatie met Latijns-Amerika - een belangrijke rol in de vorming van het EU-beleid ten aanzien van de regio.

4. BIJDRAGEN AAN VEILIGHEID

Ondanks de positieve ontwikkeling in Latijns-Amerika is er ook een aantal factoren dat het economisch potentieel en de sociaal-economische ontwikkeling van de landen ondermijnt en zorgt voor grootschalige mensenrechtenschendingen. Hierbij wordt vooral gedacht aan de oprukkende georganiseerde misdaad die een destabiliserend effect heeft op samenlevingen. De tendens van transnationalisering en globalisering van criminele netwerken, gelieerd aan de

¹² IBO = Investeringsbeschermingsovereenkomst

¹³ MoU = Memorandum of Understanding

drugsproductie en drugshandel, raakt nu ook steeds meer aan Europa. Dit is een zorgwekkende ontwikkeling. Het is in het belang van het Koninkrijk om bij te dragen aan een oplossing. Door het beperkte succes van de vaak in Latijns-Amerika gekozen harde aanpak ('*mano dura*') is er meer aandacht voor een geïntegreerde benadering. Nederland kan hieraan bijdragen. Multilaterale inzet heeft vooral vanwege efficiëntie en schaalvergroting een voordeel (via bijvoorbeeld UNODC). Binnen de EU krijgt het thema veiligheid steeds meer aandacht in de relatie met Latijns-Amerika en er wordt gedacht aan het opstellen van regionale veiligheidsstrategieën. Ook op bilateraal gebied kan Nederland een verschil maken, zoals via het regionale Midden-Amerika Programma (zie kader hierover).

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

De afgelopen jaren is in diverse landen en met name in verschillende steden de onveiligheid toegenomen. In steden als Ciudad Juárez in Mexico, Guatemala stad, Caracas en Rio de Janeiro is het geweldsniveau extreem hoog. Naast de drugsbendes zijn jeugdbendes verantwoordelijk voor vele moorden. Er zijn ook voorbeelden waarin de veiligheid toeneemt als gevolg van effectief beleid, zoals in Bogotá. De Colombiaanse strijd tussen guerrilla/terroristen van FARC en ELN enerzijds en het leger anderzijds is recentelijk als intern conflict erkend. De regering zet het veiligheidsbeleid van ex-president Uribe voort maar heeft ook oog voor het aanpakken van de oorzaken van het conflict (aangekondigde wet op rurale ontwikkeling) en de gevolgen ervan (de slachtofferwet is aangenomen met als belangrijk onderdeel restitutie van grond aan de slachtoffers van het conflict). Nederland geeft politieke en financiële steun aan dit beleid. Nederland blijft – net als de EU – pleiten voor een onderhandelde vrede en draagt bij aan enkele projecten gericht op vredesopbouw. Een andere dimensie van het Colombiaanse conflict is de demobilisatie van para-militairen en strijders. Nederland blijft steun geven aan de MAPP/OAS, de internationale organisatie die onder meer het demobilisatie en re-integratie proces monitort, maar daarnaast haar mandaat heeft uitgebreid naar de monitoring van de restitutie van grond aan de slachtoffers van het conflict. De opkomst van nieuwe illegaal gewapende groepen zorgt voor een hernieuwde veiligheidsdreiging en de regering zoekt hier een antwoord op.

Drugsproblematiek

Vrijwel alle cocaïne van de wereld komt uit de Andes-landen Colombia, Peru en Bolivia. Via een aantal smokkelroutes gaat het merendeel naar de twee grootste markten voor cocaïne: de Verenigde Staten en Europa. Deze drugshandel is lucratief. De strijd tussen kartels en de 'war on drugs' hebben geleid tot gevarieerde smokkelmethodes over land (Midden-Amerika) en zee (Caribisch gebied), alsook door de lucht richting Noord-Amerika en Europa. Verder wordt ook steeds meer vanuit de Andeslanden de Afrikaanse westkust gebruikt als landingsplaats voor drugs met als doelbestemming Europa. Wanneer drugsdoorvoer via de Rotterdamse haven plaatsvindt, heeft dat zijn weerslag op de reputatie van de Rotterdamse haven.

In de Andes-regio heeft de productie van cocaïne een destabiliserende werking, vooral omdat hiermee criminele netwerken en terrorisme (kunnen) worden gefinancierd. In Mexico, Midden-Amerika en Colombia vormen de criminele bendes en drugshandel een bedreiging voor veiligheid, democratie, mensenrechten en handel. Vanwege de ligging van het Koninkrijk zijn activiteiten gericht op bestrijding van criminaliteit - zoals drugshandel, mensensmokkel, witwassen en milieuvervuiling - van groot belang. De Kustwacht en de Koninklijke Marine

patrouilleren in het gebied van en rond de Caribische delen van het Koninkrijk en hebben belangrijke successen geboekt, met name in de strijd tegen de drugsmokkel. Het is van groot belang dat de beschikbare voorzieningen op dit vlak worden ingezet voor zowel Aruba, Curaçao als Sint Maarten. Veel criminele activiteiten zijn grensoverschrijdend. Om de bestrijding zo effectief mogelijk te kunnen uitvoeren wordt samengewerkt met de buurlanden van het Koninkrijk. Met Venezuela zijn afspraken gemaakt over gebruik van het luchtruim. Ook vinden regelmatig diplomatieke, politie- en militaire contacten plaats, met als doel het uitwisselen van informatie en het faciliteren van die activiteiten van het Koninkrijk die gericht zijn op veiligheid en bestrijding van criminaliteit. Naast een MoU, c.q. een verdrag over het gebruik van het luchtruim, wordt ook in technische commissies, zoals de bilaterale commissie voor drugsbestrijding met Venezuela, samengewerkt.

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

De activiteiten die op verschillende interventieniveaus plaatsvinden (o.a. in samenwerking met Colombia en Venezuela) zijn nader uitgewerkt in de notitie over het buitenlands beleid van het Koninkrijk in de Cariben van 26 augustus 2011 (TK 29653/11). Van bijzonder belang is het Verdrag van San José, waarvoor het Koninkrijk samen met Costa Rica initiatiefnemer is geweest, en dat per 28 augustus 2010 in werking is getreden. Het is een regionaal instrument voor de bestrijding van de handel in drugs over zee en door de lucht. Dit regionale multilaterale verdrag geldt voor het gehele Koninkrijk. Het verdrag is inmiddels geratificeerd door Belize, Costa Rica, Dominicaanse Republiek, VS, Frankrijk, Nicaragua, Guatemala en Nederland. Verdere ratificaties zijn te verwachten. Eén van de voordelen van het verdrag is dat staten operaties kunnen uitvoeren in elkaars wateren en luchtruim. Dit betekent in de praktijk dat landen die veel capaciteit en materieel voor handen hebben (VS, Nederland, Frankrijk, etc.) achtervolgingen en aanhoudingen kunnen verrichten in de wateren van minder slagvaardige lidstaten (Costa Rica, Honduras, etc.). Het Verdrag van San José schrijft ook voor, dat de lidstaten elkaar onderling helpen met capaciteitsopbouw en informatie-uitwisseling. Verder moet er een centraal coördinatiecentrum komen, dat de maritieme operaties gaat monitoren en ook de capaciteitsopbouw moet coördineren.

Om de effectiviteit van drugsbestrijding te bevorderen en om tot een concrete uitwerking te komen van het principe "shared responsibility" is in 2009 een grootschalig project opgezet (POBB Latijns Amerika). Dit project behelsde niet-operationele politieverwerking ter bestrijding van internationale drugshandel en het witwassen van drugsgelden in dertien landen, te weten Brazilië, Suriname, Peru, Chili, Venezuela, Trinidad & Tobago, Guatemala, Argentinië, Dominicaanse Republiek, Costa Rica, Colombia, Uruguay en Ecuador. Via trainingen verzorgd door de KLPD is de lokale kennis en expertise vergroot, bijvoorbeeld op gebied van financieel redden, synthetische drugs en efficiënte controles van luchthavens. Inmiddels is het project tot een afronding gekomen. Mede dankzij dit project zijn de samenwerking en informatie-uitwisseling tussen Latijns-Amerika en het Koninkrijk versterkt. Momenteel verblijft een zestal Nederlandse liaisonofficieren in de Latijns Amerikaanse regio, waarvan vijf van de KLPD en één van de Koninklijke Marechaussee. Overige bilaterale samenwerking bestaat uit het financieren van alternatieve ontwikkelingsprogramma's in Colombia. Deels betreft dit gedelegeerde middelen (fondsen van de ambassade), deels financiering vanuit het departement.

Daarnaast vindt niet alleen uitwisseling van kennis en informatie plaats met het Koninkrijk, maar ook steeds meer tussen de landen in de regio onderling. Zo heeft Colombia inmiddels ruime ervaring op het terrein van de bestrijding van

drugshandel en –criminaliteit, die steeds meer wordt ingezet en overgedragen aan andere landen in Midden-Amerika.

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Samenwerking in multilateraal verband

De groeiende rol van Latijns-Amerika in multilateraal verband biedt daarnaast kansen voor samenwerking om de geopolitieke veiligheid en daarmee de veiligheid van het Koninkrijk te vergroten, bijvoorbeeld bij het tegengaan van de verspreiding van kernwapens en andere massavernietigingswapens (non-proliferatie). Om voortgang te boeken op de multilaterale non-proliferatieagenda wil Nederland verder investeren in de bilaterale non-proliferatiedialoog met belangrijke, maar niet noodzakelijkwijs gelijkgezinde spelers als Brazilië en Argentinië. Dit past bij het actieve profiel en de rol als betrouwbare bruggebouwer van Nederland op dit terrein.

Binnen het Non-Proliferation & Disarmament Initiative werkt Nederland al samen met Mexico en Chili om concrete invulling te geven aan de versterking van het non-proliferatieregime. Dit draagt ook bij aan het doorbreken van het traditionele antagonisme tussen de verschillende regionale en/of geopolitieke groepen in multilateraal kader en biedt tegenwicht aan de negatieve invloed van landen als Iran en Cuba in de Non Aligned Movement (NAM). In de aanloop naar de nieuwe Toetsingscyclus van het Non-Proliferatieverdrag (NPV) zet Nederland in op een constructieve participatie van de NAM. In dit kader past ook het Nederlandse 'strategische initiatief' om met een groep sleutellanden (waaronder Brazilië en Cuba) om de tafel te zitten. Hiermee kunnen op het juiste moment de verschillende visies bij elkaar worden gezet om te zoeken naar consensus en 'common ground' om op voort te bouwen richting een succesvolle Toetsingsconferentie. Ook de relatie van landen in Latijns-Amerika met landen buiten de regio (b.v. toenadering Venezuela tot Iran) wordt in dit kader aandachtig gevolgd.

Internationale organisaties op het gebied van rechtspraak

Den Haag speelt als juridische hoofdstad van de wereld een belangrijke rol bij het beslechten van conflicten tussen Latijns-Amerikaanse staten. Het gaat daarbij met name om het beslechten van grensconflicten tussen Centraal-Amerikaanse landen en grensconflicten tussen Chili, Peru en Bolivia voor het Internationaal Gerechtshof.

De Inter-American Commission on Human Rights (IACHR) onderzoekt mensenrechtenschendingen en rapporteert hierover aan de OAS of maakt zaken aanhangig bij het Inter-American Court of Justice.

Beleidsacties:

- Opzet van een nieuw Midden-Amerika Programma, gebaseerd op de pijlers veiligheid & stabiliteit en mensenrechten & democratie.
- Bestrijding van (drugsgelateerde) criminaliteit, zowel op bilateraal als regionaal niveau (o.a. door inzet van de Kustwacht en de Koninklijke Marine, Verdrag van San José, samenwerking met diverse landen in de regio).
- Samenwerking op multilateraal terrein om de geopolitieke veiligheid te vergroten (bijvoorbeeld op het gebied van non-proliferatie).
- Ondersteuning van IACHR voor het in de regio tegengaan van seksuele discriminatie.

Midden-Amerika Programma: bijdragen aan veiligheid en vrijheid

Ondanks de inspanningen van de regeringen worden veel landen in Midden-Amerika helaas steeds meer geconfronteerd met onveiligheid, grensoverschrijdende criminaliteit, corruptie en straffeloosheid. De internationale drugssmokkel speelt hierbij een grote rol.

Gebrek aan sociale cohesie, gebrekkige staatsinstituties en beperkte economische mogelijkheden in een context van drugshandel, armoede en een grote jonge bevolking kenmerken de problematiek in Midden-Amerika. Midden-Amerika kent de hoogste moordcijfers ter wereld. Het aantal moorden per 100.000 inwoners is in de regio met 71 het hoogst in El Salvador en met 12 het laagst in Costa Rica. In vergelijking, in Nederland is het moordcijfer minder dan 1 per 100.000. In absolute cijfers werden in 2010 in Honduras en Guatemala, respectievelijk 6.236 en 5.960 moorden gepleegd. Groot aanvullend probleem is de hoge mate van straffeloosheid in de meeste landen van Midden-Amerika. Door deze problematiek wordt het potentieel van de regio op sociaaleconomisch terrein serieus ondermijnd.

Deze ontwikkelingen baren de regering zorgen. De door de SICA¹⁴-landen in juni 2011 in Guatemala aangenomen Veiligheidsstrategie biedt een goed raamwerk voor actie en draagvlak van de betrokken landen (inclusief buurlanden Mexico en Colombia), maar ook van de internationale donorgemeenschap. Nederland kiest vanwege de grensoverschrijdende, internationale aard van de problematiek voor een regionale aanpak.

Met het Midden-Amerika Programma draagt Nederland bij aan stabiliteit, de veiligheid van de burgers en daarmee indirect aan de sociaal- economische ontwikkeling van de regio. Het programma wordt vormgegeven binnen het speerpunt van OS beleid 'Veiligheid en Rechtsorde' en ondersteunt de samenhang tussen het bevorderen van mensenrechten en rechtsstaat en het versterken van de economische positie van Nederland in de wereld. De regering stelt (tot 2015) € 15 miljoen per jaar beschikbaar.

Het programma is gebaseerd op twee pijlers, te weten:

Veiligheid en stabiliteit

- Ondersteunen van sociale preventie in plaats van repressie: ondersteunen van activiteiten gericht op (risico)jongeren, betrekken bedrijfsleven (MVO), betrekken politie en burgers;
- Ondersteunen regionaal kleine wapens programma in aansluiting op SICA-strategie.

Democratie en mensenrechten

- Ondersteunen van mensenrechtenverdedigers in de regio;
- Ondersteuning van *checks and balances*: steun aan een constructief kritisch maatschappelijk middenveld alsmede bevorderen van onafhankelijkheid van de media;
- Versterken van justitie: tegengaan van straffeloosheid, verbeteren van de toegang tot de rechtsgang, betere afstemming van politie met justitie;
- Verbeteren van toegang tot politie en justitie voor slachtoffers van geweld, in het bijzonder voor inheemse volken, vrouwen, kinderen en adolescenten.

¹⁴ Sistema de la Integración Centroamericana (betreft de landen El Salvador, Honduras, Nicaragua, Guatemala, Costa Rica en Panama)

De geografische reikwijdte van de programma's omvat in principe alle landen van Midden-Amerika maar de nadruk in uitvoering zal liggen bij Guatemala, Nicaragua, Honduras en El Salvador zonder Costa Rica, Panama en Belize uit te sluiten. Naast de overheden zal aansluiting worden gezocht bij internationale en non-gouvernementele organisaties en initiatieven die aan een regionaal antwoord op de problematiek werken en waar Nederland 'leverage' creëert. Waar mogelijk zal samenwerking gezocht worden met het bedrijfsleven via publiek-private partnerschappen en MVO, waarbij tevens maatschappelijke organisaties kunnen aansluiten. Vanuit het Midden-Amerika Programma zal ook samenwerking worden gezocht met landen als Colombia en Mexico. Gezien de ervaring en expertise op het terrein van grensoverschrijdende criminaliteit en drugsbestrijding dienen Mexico en Colombia te worden betrokken bij de oplossing van de problematiek in Midden-Amerika.

5. BIJDRAGEN AAN VRIJHEID

De regio heeft veel vooruitgang geboekt op het terrein van bescherming en bevordering van mensenrechten. Deze verbeteringen zijn toe te schrijven aan regeringen die steeds meer hun verantwoordelijkheid nemen om garant te staan voor mensenrechten, en aan het maatschappelijk middenveld dat de regeringen aanspreekt op de noodzaak om fundamentele rechten en vrijheden te waarborgen.

In de meeste landen van Latijns-Amerika zijn de burger- en politieke rechten, en de sociaal en economische rechten, voldoende gewaarborgd in de wet. Toch komen schendingen nog steeds voor.

In een aantal landen vinden beperkingen van de vrijheid van meningsuiting plaats of wordt de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht aangetast. Journalisten en mensenrechtenverdedigers worden in sommige landen bedreigd en geïntimideerd. Helaas leidt straffeloosheid in veel gevallen tot een gebrekkige bescherming van rechthebbenden. Zo is geweld tegen vrouwen nog steeds een groot probleem in de regio, ondanks programma's in diverse landen om het geweld tegen te gaan. Kwetsbare groeperingen, zoals inheemse bevolking, hebben te maken met een achterstand die niet van de ene dag op de andere zal verbeteren.

Als leden van de VN en van de OAS hebben de landen in Latijns Amerika zich gecommitteerd aan internationale normen op gebied van bescherming en bevordering van mensenrechten. In dat kader is toezicht op naleving van de internationaal of regionaal gemaakte afspraken van groot belang. Ook is van belang dat meer landen zich verbinden aan meer mensenrechten instrumenten. Mensenrechtenactiviteiten worden zowel ondersteund vanuit het Mensenrechtenfonds als het Midden-Amerika Programma (zie kader). Met het oog op de efficiëntie en effectiviteit van het beleid wordt vaker dan voorheen geprobeerd de mensenrechtendoelstellingen te verwezenlijken via het multilaterale kanaal, niet in de laatste plaats binnen en met de EU. De afgelopen jaren is de reikwijdte van het Europese mensenrechtenbeleid aanzienlijk gegroeid. In het geval van mensenrechtenschendingen is het inmiddels gebruikelijk dat de EU demarches uitvoert en verklaringen uitgeeft. Nederland draagt actief bij aan de EU-mensenrechtenstrategie op landenniveau. Daarnaast zet het Koninkrijk in op de bevordering van mensenrechten via de Verenigde Naties (VN) en streeft het

Koninkrijk naar doorbreking van bestaande politieke blokvorming, waarbij interregionale samenwerking en het tot stand brengen van niet-traditionele coalities sleutelbegrippen zijn. Een voorbeeld is de samenwerking met Brazilië. Ook in het kader van de VN is Nederland nauw betrokken bij het mensenrechtenlandenexamen (UPR) dat om de vier jaar alle lidstaten van de VN onder de loep neemt.

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO)

De Nederlandse overheid en het Nederlandse bedrijfsleven hechten groot belang aan maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Bedrijven zien MVO steeds meer als de norm en daardoor zullen bedrijven zich ook strikter aan regels houden. Producten worden minder aantrekkelijk wanneer ze niet duurzaam zijn geproduceerd. De regering wil het bedrijfsleven waar mogelijk ondersteunen om uitdagingen op dit gebied adequaat tegemoet te treden en stimuleert activiteiten op MVO-gebied (conform SER-advies 11/10 van september 2011, Ontwikkeling door duurzaam ondernemen). Door MVO kan het Nederlandse bedrijfsleven ook bijdragen aan meer aandacht voor de mensenrechten. Zo hebben organisaties uit het bedrijfsleven en vakbonden samen de sociale dialoog in een aantal landen ondersteund. De discussie over steenkoolwinning in Colombia heeft geleid tot de start van een dialoog tussen de diverse belanghebbenden over de criteria voor en de naleving van MVO-voorschriften.

Beleidsacties:

- Ondersteunen van mensenrechtenactiviteiten vanuit het Mensenrechtenfonds en het Midden-Amerika Programma. Voor 2012 kent het Mensenrechtenfonds een thematische en geografische inzet. De inzet is gericht op activiteiten op het gebied van vrijheid van meningsuiting, bescherming van mensenrechtenverdedigers, maatschappelijk verantwoord ondernemen, het tegengaan van discriminatie op basis van seksuele oriëntatie en bevordering van rechten van vrouwen. Voor de Latijns-Amerikaanse regio zijn fondsen beschikbaar voor Mexico, Venezuela, Colombia en Brazilië.
- Versterken van regionale mensenrechtenorganisaties. Een voorbeeld hiervan is de financiële ondersteuning van de Inter-Amerikaanse mensenrechtencommissie van de OAS.
- Versterkte inzet op het multilaterale kanaal om mensenrechtendoelstellingen te realiseren (VN, EU).

6. CONSULAIRE DIENSTVERLENING

Het zwaartepunt van de consulaire dienstverlening in Latijns-Amerika ligt bij de begeleiding van Nederlandse gedetineerden. Er verblijven momenteel 344 Nederlanders in gevangnissen in Latijns-Amerika, die bijna allen zijn gearresteerd vanwege drugsgelateerde zaken. De omstandigheden in de gevangnissen zijn over het algemeen slecht. Nederlandse gedetineerden worden regelmatig door vertegenwoordigers van de ambassades bezocht (in ieder geval minimaal tweemaal per jaar maar als het mogelijk is meerdere malen per jaar). De samenwerking met de lokale autoriteiten is over het algemeen goed. Met negen landen is een WOTS-verdrag¹⁵; dit maakt het mogelijk dat gedetineerden na veroordeling en onder bepaalde voorwaarden hun straf in Nederland of elders in het Koninkrijk, al naar gelang het geval, kunnen uitzitten. Naast de

¹⁵ Wet Overdracht Tenuitvoerlegging Strafvonnissen

gedetineerde begeleiding wordt consulaire bijstand verleend aan Nederlanders die in de problemen zijn gekomen. Het gaat dan om vermissingen, berovingen, overlijden, ziekenhuisopname of calamiteiten (zoals busongelukken en aardbevingen).

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Voor Brazilië, Panama en Colombia zijn hieronder kansen en handelsmogelijkheden in kaart gebracht.

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Brazilië

Brazilië is verreweg het grootste land van Latijns-Amerika (bijna 200 miljoen inwoners). Het land heeft zich het afgelopen decennium sterk ontwikkeld; het is inmiddels de zevende wereldeconomie. Brazilië is op de UNCTAD-landenranglijst van directe buitenlandse investeringen (FDI) opgeschoven van de 15^e plek in 2009 naar de vijfde investeringsbestemming in 2010. Tussen 2009 en 2010 verdubbelde de FDI in Brazilië van bijna US\$ 26 naar US\$ 48 miljard. In 2011 staat de teller in september op US\$ 33 miljard. Groeide de Braziliaanse economie in 2010 nog met 7,5%, 2011 zal dit niet evenaren. De voorspelling is dat de economische groei dit jaar op 3,5 à 4,5% zal liggen. Op zich geen slechte prestatie, maar wel een waarmee Brazilië gemiddeld scoort in de Latijns-Amerikaanse regio. Nederland investeerde – als een van de grootste investeerders in Brazilië – alleen al in de eerste vier maanden van 2011 US\$ 8,1 miljard. Verder is Nederland de vierde bestemming van Braziliaanse exporten.

Het land is een strategische partner voor Nederland en de EU. De Caribische landen van het Koninkrijk hebben groeiende belangstelling voor Brazilië. De focus van het postennet (naast de ambassade in Brasilia, CG's in Sao Paulo en Rio de Janeiro en NBSO's¹⁶ in Recife en Porto Alegre) ligt vooral op economie, handel en toerisme. Er zijn veel kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven, vooral op de terreinen transport en logistiek, (lucht)havens, landbouw en in de energiesector (olie en gas, offshore en biobrandstoffen). Met het WK Voetbal in 2014 en de Olympische Spelen in 2016 voor de deur raken de investeringen in infrastructuur in een stroomversnelling. Dit biedt kansen voor Nederland. De invloed van de Braziliaanse overheid (zowel op centraal als deelstaatniveau) op het ondernemings- en investeringsklimaat is groot. Contacten op overheidsniveau zijn van groot belang voor het faciliteren van markttoegang en kansen voor het bedrijfsleven. Mede met het oog hierop zal de enkele jaren geleden ingezette intensivering van de bilaterale relatie de komende jaren verder worden versterkt. Ook voor Nederlandse hoger onderwijsinstellingen zijn er kansen. In Brazilië is de vraag naar hoger onderwijs groter dan het aanbod. NESO Brasilia (Netherlands Education Support Office) voert actieve promotie voor het Nederlands hoger onderwijs. Binnen het internationaal cultuurbeleid heeft samenwerking met Brazilië prioriteit. Daarbij worden verbindingen gelegd tussen cultuur en economie, onder meer op het vlak van het topgebied creatieve industrie.

Ook de politieke positie van Brazilië op het wereldtoneel is sterk in opkomst. Brazilië neemt een hoe langer hoe actievere houding aan ten aanzien van allerlei conflicthaarden in de wereld, in lijn met de wereldwijde ambities van het land. Hierbij wordt op intensieve manier samengewerkt met de andere BRICS¹⁷- en IBSA¹⁸-landen. Daarnaast is Brazilië een belangrijk lid van de G-20 en speelt het land ten aanzien van de discussies over hervormingen binnen de VN een sleutelrol. Het is mede daardoor van belang de diplomatieke banden met het land sterk te houden en waar nodig te intensiveren. Hiervoor wordt de bezetting van het diplomatieke postennet in Brazilië uitgebreid. In 2012 vindt in Brazilië de VN-conferentie Rio+20 plaats, waar groene economie een van de belangrijke agendapunten is. Nederlandse bedrijven die hoog scoren in

¹⁶ NBSO = Netherlands Business Support Office

¹⁷ BRICS = Brazilië, Rusland, India, China, Zuid-Afrika

¹⁸ IBSA = India, Brazilië, Zuid-Afrika

duurzaamheidsindices zoals de Dow Jones Sustainability Index kunnen zich hier presenteren.

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Panama

Panama behoort tot een van de meest dynamische economieën van de regio. Het Panamakanaal, dat wordt uitgediept en verbreed en dat in 2014 zijn eeuwfeest viert, is de levensader van de economie. Ook de (lucht-)havens worden gemoderniseerd. Verwacht mag worden dat de modernisering van het kanaal en de havens een substantiële rol zullen spelen bij de ontwikkeling van toekomstige handelsstromen. Het land wil zich ontwikkelen tot een logistieke hub met daaraan gekoppeld een sterk financieel en dienstencentrum. Dit biedt interessante kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven op maritiem, infrastructureel en logistiek gebied. Ook in de financiële en dienstensector liggen er mogelijkheden. De Panamese economische relaties met het gehele Koninkrijk zijn de afgelopen jaren aanzienlijk gegroeid en zullen naar verwachting verder groeien. De dagelijkse luchtverbinding tussen Panama en Aruba biedt ook mogelijkheden voor het zakenleven. Onderhandelingen om te komen tot een Partial Scope Trade Agreement tussen Aruba en Panama zijn begonnen. Nederland is de tweede buitenlandse investeerder en is voor Panama de belangrijkste exportbestemming in de EU. Om het Nederlandse bedrijfsleven en dat van de Caribische (ei)landen van het Koninkrijk optimaal te ondersteunen en begeleiden bij het verzilveren van de toenemende kansen, wordt een ambassade geopend in Panama-stad. De focus daarvan ligt op economische diplomatie en handels- en investeringsbevordering.

Colombia

Colombia behoort tot de snelst groeiende economieën ter wereld, is de derde markt van Latijns-Amerika na Brazilië en Mexico en heeft een vrijhandelsakkoord met de EU. Nederland is de derde exportbestemming voor Colombia, vooral vanwege de export van steenkool. Nederland is ook een belangrijke investeringspartner voor Colombia. Door structurele onevenwichtigheden in de economie bestaan er grote uitdagingen en risico's. Het interne conflict, corruptie, ongelijkheid en de onveiligheid blijven belangrijke risico's voor de economie. Colombia was voor Nederland decennialang een partner op het terrein van ontwikkelingssamenwerking, waarbij op velerlei gebieden werd samengewerkt. Inmiddels is Colombia een hoog middeninkomensland en niet langer ODA-afhankelijk. De bestaande OS-relatie wordt omgevormd naar een transitieprogramma met versterking van de economische relaties als primair doel. Onlangs is een Letter of Intent gesloten voor samenwerking op het gebied van water. Nederlandse bedrijven en kennisinstellingen gaan aan de slag om nieuwe overstromingen in Colombia te voorkomen. In mei 2011 werd daartoe een Colombia Netherlands Water Partnership gelanceerd, dat een kader biedt voor samenwerking op het gebied van water tussen overheid, kennisinstellingen en bedrijven uit beide landen. Op het gebied van biomassa voor energiedoeleinden bestaat intensieve samenwerking via Agentschap NL.

Economische diplomatie en instrumentarium

Het belangrijkste instrument om bedrijven internationaal, met name in opkomende moeilijk toegankelijke markten, te helpen is economische diplomatie. Deze wordt ingezet voor individuele bedrijven, maar ook voor groepen bedrijven die zonder samenwerking met de overheid niet in staat zijn bepaalde marktkansen

voor hun sector te grijpen. Economische diplomatie is daarbij een deel van de publieke rol binnen samenwerkingsverbanden met het bedrijfsleven en kennisinstellingen gericht op het verzilveren van kansen en het oplossen van handelsbelemmeringen. Dit is een vraaggestuurde werkwijze die voortbouwt op ervaringen met het programma 2g@there. Economische diplomatie kan daarbij worden aangevuld met modules zoals Government2Government (G2G), kennisuitwisseling, informatie en advies, promotie/Holland branding, economische missies. Een dergelijke flexibele aanpak kan worden ingezet voor de topsectoren. Leidend in de aanpak is de vraag en het (financieel) commitment van het bedrijfsleven.

Directie Westelijk Halfrond

Onze Referentie
DWH/LC-765/11

Verder moet worden gedacht aan het (in EU-verband) sluiten van vrijhandelsakkoorden, verdragen ter voorkoming van dubbele belasting, MoU's, IBO's en de reisagenda's van bewindslieden. Naast economische diplomatie en handels- en investeringsbevordering is ook de ontwikkeling van de private sector een speerpunt van het regeerakkoord dat in Latijns-Amerika wordt ingezet. Het ontwikkelen van die private sector, vooral het MKB, is niet alleen van cruciaal belang als motor van de economische groei en het creëren van werkgelegenheid, maar draagt ook bij aan het verminderen van de inkomensongelijkheid.

Het bedrijfsleveninstrumentarium zal beschikbaar zijn voor Bolivia, Colombia, Guatemala, Nicaragua, Peru. Voor Colombia is ook de Transitiefaciliteit beschikbaar die de overgang van een OS-relatie naar een bilaterale economische relatie ondersteunt. Daarnaast zal Agentschap NL (EVD) gebruik maken van diverse exportbevorderende maatregelen, te weten:

- Exportstappenplan
- Prepare2Start, voorheen PSB (Programma Starters op Buitenlandse markten): MKB met weinig of geen exportervaring kunnen ondersteuning krijgen bij het op een planmatige manier betreden van een (praktisch) nieuwe exportmarkt.
- Partners for water (Brazilië en Mexico), Colombia waterpartnerschap
- Het publiek-private samenwerkingsprogramma (werktitel) 2g@there 2.0
- Individuele marktwerking (IM) (Brazilië en Mexico): EVD verzorgt in samenwerking met het postennetwerk marktscans op maat voor individuele bedrijven.
- Match Making Faciliteit; het in contact brengen van het private bedrijfsleven in ontwikkelingslanden en opkomende markten met Nederlandse ondernemers.
- PSI, Private Sector Investeringsprogramma; subsidieert innovatieve investeringen in opkomende markten.
- Nederlandse topsectoren in Latijns-Amerika: de verschillende topsectoren moeten het beleid op Latijns Amerika gaan bepalen en afhankelijk daarvan zal hierop worden ingezet.

In het geval samenwerking met het bedrijfsleven wordt ondersteund met OS-middelen zal aan MVO-criteria moeten worden voldaan. Ook zal moeten worden bijgedragen aan doelen van duurzame armoedebestrijding en het bereiken van gemarginaliseerde groepen.